

ÚJ RAJ: MARIA SADOWSKA

Dubaji lányok, lengyel nők

FEKETE TAMÁS

AZ ÉNEKESNŐBŐL LETT RENDEZŐ, MARIA SADOWSKA FILMJEIBEN A KIHASZNÁLT ÉS MELLŐZÖTT NŐK HANGJÁT SZERETNÉ HALLATNI.

Habár a lengyel filmművészetben hagyományosan erős a női rendezők jelenléte, többségében ők is férfi főhősöket állítanak középpontba. Bár pályája kezdetén az egyik legfontosabb kortárs lengyel rendező, Malgorzata Szumowska jellegzetesen női történeteket mesélt el (*Ó – A lepkeszárny érintése*, *33 jelenet az életből*, *Szex felsőfokon*), későbbi munkáiban már jellemzően férfiakról mesél (*Az Ó nevében*, *Arc*, *Soha többé nem fog havazni*), és bár készített teljes egészében női közösségben játszódó filmet (*A másik bárány*), ezt már Írországból, angol nyelven forgatta. Noha rendezői életműve eddig mindössze három egészestés filmet számlál, Maria Sadowska pályája határozottan és kivételesen női szemléletű – ehhez pedig elég ránézni a címekre is.

Sadowska 1976-ban született Varsóban, zeneszerző apától és jazzénekes anyától, és kezdetben ő is ezt a pályát választotta. 19 évesen jelent meg első albuma, majd elvégezte a Fryderyk Chopin Zeneakadémiát, lemezeinek hangzása és stílusa pedig felváltva mozgott a felszínes dance-pop és komolyabb jazz között. Már ismert előadónak számított, mikor elvégezte a Łódź-i Filmiskolát, ahol korábban Polanski, Wajda és Zanussi is tanult. Rendezői és énekesi karrierje mellett az egyik lengyel zenei tehetségkutató tévéműsorban eddig öt alkalommal ült be az asztal mögé zsűritagnak.

Első filmje, a 2012-es *Nőnap* főhőse Halina, aki egy hatalmas élelmiszerlánc egyik boltjának dolgozója. A nyitó jelenetben éppen friss áruházvezetői kinevezését ünnepli, kollégái társaságában és egyöntetű támogatásával. Halina úgy érzi, mostantól minden vágya tel-

jesül – ám innen csak lefelé vezet az út. Azonosulnia kellene a multik gondolkodásmódjával, a produktivitás jelszava alá rendelve nem csak magát, de rajta keresztül összes beosztottját is, főnöke pedig nőként is kihasználja és megalázza. Halina végül szembeszáll a céggel, és fittyet hányva az egyre súlyosabb és durvább, helyenként mafiamódszerekre is idéző fenyegetéseknek, bíróságon próbál érvényt szerezni igazának, miközben nem csupán anyagiilag lehetetlenül el, de szinte minden emberi kapcsolata is megsemmisül. Végül összes egykori kolléganője kiáll mellette, még azok is, akiknek korábban az áruház érdekeit szem előtt tartva tönkretette az életét.

A *Nőnap* közege, konfliktusai és ábrázolásmódja Ken Loach munkásságát – filmjeit idézi, még úgy is, hogy a naturalizmus és keresetlenség hiányzik Sadowska rendezéséből. Ám itt is a kisember száll szembe egy egész rendszerrel, miközben újból és újból súlyos erkölcsi döntéseket kell meghoznia. Egy alkalommal például arról kell döntenie, melyik dolgozóját rúgja ki, pusztán takarékosági okok miatt – a várandós kismamát, vagy a beteg férjét ápoló, idősebb munkatársát.

Sadowska rendezői bemutatkozásában már megjelenik az összetartó, és a sérelmek és árulások ellenére végül mégis egymás mellett kiálló női közösség, akiknek erejére jellemző, hogy már pusztán jelenlétük is elég ahhoz, hogy elérjék céljukat. A sorsdöntő tárgyaláson végül mégis megjelenő, a bíróság folyosóján lassított felvételen bevonuló nőknek már a látványa egyértelművé teszi a per kimenetelét – a tárgyalást nem is kell látnunk. Férfiak alig szerepelnek a filmben: Halina csa-

ládjának három generációjának mind-egyikéből hiányzik (már vagy még) a férfi, egyedül Halina anyja mellett tűnik fel egy kedves, ám kissé esetlen udvarló. Szinte az egyetlen fontos férfialak a nő főnöke, Eryk, aki látszólag türelemmel és alázattal gondoskodik kerekesszékes feleségéről, valójában viszont fűvel-fával megcsalja, és Halinát is kész bármikor kihasználni és átejtetni, ha saját ambíciói pillanatnyilag így kívánják. Bár akad pozitív férfi szereplő – a nagymama lovagja mellett ilyen a Halinka keresetét végül pro bono elvállaló ügyvéd – Sadowska véleménye a férfiakról meglehetősen lesújtó: szexmániás, érzék- és érdekvezérelt alakok, akik viszont gyávák a felelősségvállaláshoz, és folyamatosan az áldozat szerepének tetszelegnek.

Sadowska második rendezése, *A szerelem művészete – Michalina Wislocka története* öt évvel később, 2017-ben került a mozikba, és amint az a címből sejthető, életrajzi film volt. A 2005-ben, 83 éves korában elhunyt, szakológusként és nőgyógyászként praktizáló Wislocka 1978-ban adta ki *A szerelem művészete* című könyvét, amely egészen új, merész és szókimondó módon tárgyalta a szexualitást, több millió ember életét megváltoztatva ezzel. Sadowska megközelítése közel sem olyan forradalmi, mint hősnőjének munkája, de nem mondható teljességgel szabályosnak sem. Alapvetően két idősíkon futtatja a történetet, az egyikben a mű kiadásáig vezető, többéves, akadályokkal bőséggel telített utat mutatja be, a másikban pedig pár évtizedet visszaugrik az időben és Wislocka szerelmi életére koncentrálnak.

A 70-es évek közepének lengyel társadalmában egy ilyen témájú és nyelvezetű könyv megjelentetéséhez két szigorú és megkérdőjelezhetetlen tekintélyű struktúra, a kommunista hatalom (illetve annak illetékes minisztériuma) és a katolikus egyház beleegyezésére is szükség volt. Természetesen mindkét, csakis férfiak által uralt szervezet ódkodott a kiadástól, és a film szerint ezúttal is a nők egyidejű, csoportos és szervezett fellépése törte meg végül az ellenállást.

A rendező azonban nem kizárólag arra az útra fókuszál, amely a könyv megírásáig, majd publikálásáig elvezetett, és a másik idősíkon a fiatal főszereplőt követhetjük, az 1940-es

évek elejétől egészen a 60-as évekig, és az ábrázolt több mint 20 éves időtartam alapvetően nem áll szoros kapcsolatban a könyv megszületésével. A fiatal Wislocka nem csupán férjével, hanem közös szeretőjükkkel is osztozott hitvesi ágyukon, és a férfinak a két nőtől szinte egyszerre született két gyermeke, amit természetesen mindenki, még a család tagjai elől is titkolni kellett. A szokatlan élettársi viszony a férfi távozásával bomlott meg, Wislocka pedig pár év múlva megismerkedett egy nős férfival – őt viszont már az orvosnő hagyta ott, megőrizve a családi status quót. A férfiak tehát itt is önző alakok, akikben csupán ideiglenesen lehet megbízni, az örök elköteleződésre képtelenek, és a nők lesznek az áldozatok, akár elszenvetői, akár kezdeményezői a szerelmi kapcsolat felbontásának. Ugyanakkor Sadowska nőalakjai közül mégis ez a főszereplő az, akinek a legközelebb sikerül kerülnie az ideális, boldog és az őszinteségre alapelvárásként építő párkapcsolathoz: a film címe a könyvével ellentétben nem

csupán a test, hanem együtt a lélek szükségleteire is vonatkozik.

Az életrajz után négy évvel a rendező visszatért ahhoz a formulához, amit legelső mozifilmjében is alkalmazott: kortárs, valós és lényeges társadalmi problémát dolgozott fel, ám nyíltan fikcionalizált formában, konkrét nevek és történések említése nélkül. Míg előző munkájában a műfaj követelményeinek megfelelően az időkeretet bővítette ki, a *Lányok Dubajban* esetében már a terep: főhőséhez hasonlóan egy aprócska lengyel kisvárosból indulunk, hogy aztán előbb a Riviérára, majd Szaúd-Arábiába is eljussunk. Hasonlóan bővül a társadalmi horizont is: azáltal, hogy teljesen névtelenül emeli be a sportvilág, a zeneipar, az egyház és a politika képviselőit, az egész általuk képviselt struktúrát bűnösnek és képmutatónak tartja.

Márpedig Sadowska talán dühösebb, mint valaha: miközben mindenki ítéletet mond a dubajozó lányok felett, szemlátomást elfelejtik, hogy a rendszert nem ők működtetik, hanem azok, akik ezekre a szolgáltatásokra igényt tartanak, fizetnek

értük, majd úgy tesznek, mintha nem is tudnának róla. A jogos düh mellett azonban sajnos szinte teljességgel hiányzik a filmből annak bemutatása, ténylegesen mennyi megaláztatással és kizsákmányolással jár mindez. A külsőleg szinte teljesen egyforma, mélység nélküli szereplők, az eltúlzott színészi játék, a stúdióbelsők látványos használata és a csupasz testek látványának visszatérő és szinte mindig átesztétizált ábrázolása helyenként azt az érzetet kelti, mintha ténylegesen is csupán egy szexfilmet néznénk. Noha Sadowska egyre hangosabban és erősebben próbál hangot adni a férfitársadalom által kihasznált nőknek, új filmjének sikolyai helyenként nem dühvel, hanem kéjjel telítettek.

LÁNYOK DUBAJBAN (Dziewczyny z Dubaju) – lengyel, 2021. Rendezte: **Maria Sadowska**. Írta: **Mitja Okorn, Lucas Coleman, Peter Pasyk, Jan Belci**. Kép. **Arthur Reinhart**. Zene: **Dominik Buczkowski**. Szereplők: **Paulina Gałazka** (Emi), **Katarzyna Figura** (Dorota), **Olga Kalicka** (Kamila), **Katarzyna Sawczuk** (Marianna), **Giulio Berruti** (Sam). Gyártó: **Ent One Studios**. Forgalmazó: **Vertigo Média Kft.** *Feliratos.* 146 perc.

„Talán dühösebb, mint valaha”

(Maria Sadowska: *Lányok Dubajban* – Paulina Gałazka)

